

muza

III/2024 — 45

Svoboda, romantika, kamarádství...

90 let trampingu v Jizerských horách

III/2024 — 45

Obsah vydání

Svoboda, romantika, kamarádství...
90 let trampingu v Jizerských horách

Severočeské muzeum v Liberci
17. 10. 2024 — 2. 2. 2025

2	Svoboda, romantika, kamarádství...
Tramenské stopy v Jizerských horách
3	Fenomén Rykatado
Jana Rous Stěhulková
6	Tramenské stavby a campy
Jana Rous Stěhulková
9	Pováleční objevitelé hor
Jana Rous Stěhulková
12	Svoboda, romantika, kamarádství
...a oheň
Ivan Rous
14	Tajemná Valhala
Jana Rous Stěhulková, Ivan Rous
16	Na obou stranách stojí konkrétní lidé
Jiří Hušek
18	Vzpomínky na Island na Olivetské hoře
Petr Beton Brestovanský
21	Století s trampskou písní
Pavel Děčko Vínklát
25	Tramenské zvyky, symboly a rituály
Pavel Děčko Vínklát
27	Nezaměnitelná krása kronik a cancáků
Pavel Děčko Vínklát

Svoboda, romantika, kamarádství... *Trampské stopy v Jizerských horách*

Tramping patří mezi typicky české fenomény a zanechal v našem prostředí i historii velmi výraznou stopu. Začal se formovat před více než sto lety a od té doby si trampové postupně vytvořili vlastní slang, specifickou módu a kulturu, své „rituály“ a pravidla.

Počátky českého trampingu se datují přibližně do období před první světovou válkou, kdy se na základě staršího skautingu, woodcraftu a díky inspiraci tzv. Divokým západem začali objevovat první trampové, kterým se tehdy říkalo *divocí skauti*. Postupně si budovali vlastní společenství a zázemí v přírodě, kterému říkali *osady*. Za nejstarší takovou osadu je považována Ztracená naděje u vltavských Svatojánských proudů, která vznikla roku 1918.

V oblasti Jizerských hor byl vznik a vývoj trampingu poněkud odlišný. Na rozdíl od českého vnitrozemí, kde byl již v plném proudu, v Liberci teprve začala přes několik písniček idea trampingu pronikat mezi mládež. Ta do té doby žila skautingem

nebo tělocvičným sokolstvím. První severočestí trampové se začali scházet v hostinci U Votočků v Horním Růžodole.

Většina prvních libereckých trampů vyrážela na vandry do Českého ráje, našli se však už i tací, kteří se rozhodli, postavit si svou osadu na severu – v deštivých a studených Jizerských horách. V letošním roce 2024 uběhlo 90 let od vzniku trampské osady Severní Ryves, první právě v Jizerkách. Na počest této události i celé dlouhé trampské tradice na severu Čech uspořádalo Severočeské muzeum v Liberci výstavu Svoboda, romantika, kamarádství, která o tomto fascinujícím fenoménu vypráví.

Jana Rous Stěhulková

Fenomén Rykatado *Jana Rous Stěhulková*

Drsné, divoké a cizí řeči mluvící Jizerské hory byly pro české trampy zpočátku oříškem. Z Liberce se jezdilo vandrovat spíše do Českého ráje a první osady – Staří kamarádi, Rackové, Tabu a další – vznikaly na břehu Jizery u vesničky Splzov nebo výše v oblasti Sněhova. Až na podzim roku 1934 si skupina trampů postavila chatu v Jizerských horách, poblíž dnešní Jablonecké chaty.

Šerif osady Severní Ryves, který si říkával Ferýk Otruba, v kronice popisuje její vznik za poněkud neobvyklých okolností: „Když roku 1934 příšera nezaměstnanosti hledala po světě své oběti, našla i mne, ač jsem myslel, že mne v Praze mezi tolika lidmi nenajde. Musel jsem se rozloučit s chatou, která mi byla druhým domovem, a rozjet se domů. Myšlenku, stavět chatu zde na Liberecku, měl jsem již dávno. Ještě v době, kdy jsem byl v Praze a zajišťoval jsem občas domů, podívat se na ty naše hory. Kolikrát jsme debatovali o tom, že kdybych byl tady, sehnali bychom si partu na stavbu chaty. No, a když jsem tedy přijel domů a práce tu taky žádná nebyla, začali jsme se zajímat o nějaké to vhodné místo na stavbu boudy. Měli jsme již svůj výletní kroužek, který jsme nazývali H. R. R., což značí Horní Růžodol-Rochlice. Nejraději bychom zakotvili v Jizerských horách, ale jelikož tam jsou státní lesy, nedovolí lesní správa jakékoliv táboření a zvláště stavbu nějaké chaty. Proč, to snad nevědí sami, ale zkrátka, zakazuje se!!! Byli jsme i v Líšném, kde již mají chajdu Růžodoláci, ale také se nám to nelíbilo. A tu jako když nám kápne do noty starý tramp Paulus, který měl v Jizerských horách pronajatou takovou malou, starou chalupu. Prozradil nám, že nejsou všechny lesy státní, že tam jsou i soukromé pozemky a že někde za Královkou postavili si již Němci jakousi boudu. A že bychom si mohli postavit také tu naši, máme-li opravdu snahu stavět. Jelikož jsme měli nejen snahu, ale i vážné úmysly stavět, neboť jsme již našli dva nové nadšence, ujednali jsme si, že si to tam půjdeme vomrknout.“

Na louce pod Královkou skupina potkala sedláka, se kterým si domluvila pronájem pozemku

↑ Stavba chaty (kronika T.O. Severní Ryves)

na stavbu chaty s hřištěm. „A hle, tam u Tönnlu (tzv. Tönnlhaus, dnes Jablonecká chata – pozn.) sedlák seče trávu. Přál jsem mu dobré odpoledne a aby mu pánbůh pomáhal a dal jsem se s ním do hovoru, což nebylo tak lehké, neb strejda byl Němec jak necky a já už německy taky moc neumím. No, ale přece jsem se dozvěděl, že ta louka a i kus lesa je jeho. Tak jsem mu řekl, že bychom si tady chtěli

↑ Návštěva Boba Hurikána (s cedulí) a jeho družky Bó u přátel z Rykatada v roce 1937, kronika T.O. Severní Ryves

postavit takovou malou trampskou boudu. Strejda proti tomu nebyl, ale doporučoval nám, abychom tady nestavěli, ať počkáme, až to shrabe, že s námi půjde a ukáže nám pěkné místo, že už tam jedna bouda stojí a že je to také jeho pozemek.“ Sedlák jim ukázal další místo, ale to se trampům příliš nezamlouvalo. Po týdnu se opět sešli s rozhodnutím, že boudu postaví nedaleko dnešní Jablonecké chaty. „Rozhodli jsme se, že budeme stavět raději dole u Tönnlu, jelikož nahore na hřebeni za prvé není voda, že je to příliš u cesty, v zimě že tam bude moc foukat a houby z toho bude koukat. Jozka to se strejdou usmlouval na 250 korun ročního nájmu, vyměřili jsme si tu naši parcelu, přeptali jsme se, nemusíme-li hlásit stavbu někde na ouřadě, a když nám řekl, že to máme jen ohlásit starostovi, že to stačí, vzal si to Jozka na starost a my šli za zpěvu, debaty a počítání domů.“

Po cestě se skupina zastavila v hospodě, kde se po pár pivech konala první a ustavující schůze nové trampské osady. „Na cestě jsme dostali žízeň a stavili jsme se v hostinci U Trumpety. Tam jsme si dali každý jedno pivo a potom ještě jedno a na to chléb s máslem a olomoucké syrečky a za veselé nálady zvolili jsme si hned funkcionáře. Já že jako budu dělat šerifa, Jozka pokladníka, Jarka zapisovatele a Karel vrchního kuchaře. Po ukončení první osadní schůze jsme šli za zpěvu písni domů.“ Pojmenování osady inspirovala původní pražská osada. A protože ta nová vznikla daleko na severu Čech, ustálil se její konečný název na

sousloví Severní Ryves. Tak vznikla první osada v Jizerských horách.

Růžodolští trampové se postupem času rozrůstali a vznikaly nové osady. Například osada Tabu měla svou chatu u břehu Jizery poblíž Líšného. Při opravách chaty ale došlo k nehodě a celá vyhořela. Šerif Severního Ryvesu přišel s nápadem, uspořádat pro osadu Tabu trampský večírek, který by jim mohl pomoci s finanční situací. Při schůzi růžodolských osad 11. června 1935, kde se měla projednávat organizace večírku, byl zároveň domluven vznik Spojených trampských osad Horního Růžodolu – RYKATADO. Název vznikl spojením začátečních písmen spřátelených osad

↑ Příprava oběda pod dohledem osadního kuchaře Karla Choura v létě 1937, kronika T.O. Severní Ryves

↑ Lukostřelba byla na osadě oblíbenou kratochvílí, kronika T.O. Severní Ryves
↓ Slunné odpoledne na osadě, kronika T.O. Severní Ryves

Ryves, Kamarádi, Tabu a Dobromil. Ještě před schválením stanov se k osadě stihly připojit další liberecké osady Targo, Rackové, Taraco, Severní záře a Údolí Karibů. Šerifem spojených osad se stal Ferda Otruba, jednatelem Chocholouš, pokladníkem Jeříč a písmákem Míla Václavík. Osadě Tabu se nakonec podařilo sehnat dost financí na stavbu nové chaty, kterou už ale postavili v Jizerských horách, vedle chaty Severního Ryvesu. Tak se vztahy osad ještě upevnilly.

Kromě společenských akcí liberečtí trampové organizovali hojně akce sportovní. V červnu 1935 si osada Severní Ryves u své chaty postavila hřiště na volejbal, kde pořádala mnoho zápasů nejen mezi trampy, ale i s libereckými sokoly. Na osadě tou

dobou měli i dva ping-pongové stoly a oblíbená byla i lukostřelba. V zimě zase lyžařské závody.

„V sobotu 22. června konal se za dosti slušné návštěvy trampský taneční večírek ve prospěch Tabu. Zúčastnily se osady Viktoria a Lotosklub ze Železného Brodu a kamarádi z Turnova. Program byl dosti slušný a líbil se. Největší úspěchy sklídl Lotosklub. Finanční zisk 350,- korun, kterýžto obnos byl osadě Tabu předán v pondělí 24. června na schůzi spojených osad Rykatado. Mimo jiné bylo stanoveno, konati schůzky každé první pondělí v měsíci. Schůze měla velmi veselé zakončení, při kterém se vypilo mnoho piva.“

Název Spojených trampských osad – Rykatado – je dobře znám z písně Josefa Peterky alias Boba Hurikána, *Chlapci z Rikátáda*, kterou složil při jedné z návštěv osady a která se stala osadní hymnou. Připomeňme si tedy její – mezi trampy notoricky známé – verše: „Chlapci z RIKATÁDA ženou svoje stáda k mexické hranici, / zem se silně třese, stromy padaj v lese před pistolí mířící. / V srdci nosí lásku, každý má svou krásku – pistol nízko u boku / neznaj strachu z Estakáda, zpívaj sobě do kroku.... / RIKATÁDO, jak tornádo, letí šírou stepí / koně řící, chlapci křičí, štěstí se na ně lepí. / RIKATÁDO velmi rádo mává sombrérem nad hlavou / RIKATÁDO jak tornádo stále hýří náladou.“

Tramenské stavby a campy

Jana Rous Stěhulková

Specifický terén Jizerských hor dával specifickou podobu i stavbám, které v nich vznikaly. A to nejen domovům obyvatel hor, průmyslovým budovám nebo třeba sídlům obecních samospráv, nýbrž i objektům, které si v kopcích stavěli trampové. Ty můžeme rozdělit do tří kategorií – na tábořiště, campy a osady.

Tramenská tábořiště v Jizerských horách

Pojmem *tábořiště* je v tramenském jazyce označováno místo, kam se trampové vydávají jednou, nebo se na něj i rádi vracejí, táboří tu ale jen po omezený čas. Většinou přes jednu noc nebo na víkend, aby se pak vydali na další cestu. Je to místo vhodné pro rozdělení stanu nebo spaní pod otevřeným nebem. Trampové se zde utáboří, založí provizorní ohniště a po stráveném čase zase odcházejí. Stopy po táboření nechávají minimální, maximálně ohniště, trampové znali pravidel skautingu však uklidí i to.

Na tábořiště si trampové musí přinést (a také odnést) vše potřebné pro celý vandr. Což bývá pořádná hromada věcí – v usárnách mají sbalený spací pytel, v něm oblečení, sirky nebo zapalovač, vodu, potraviny a nádobí pro přípravu a konzumaci jídla. Důležitý je i nůž, popřípadě sekera. Na místě tábořiště se pak musí obstarat dřevo a zajistit ohniště. Příkladem takového tábořiště budiž dnes již neexistující osada Sever na soutoku Blatného a Červeného potoka nazývaná Údolí měsíčního svitu, nebo Údolí Karibů na pravém břehu Kamenice. Jiná skupina trampů z osady Texas měla své oblíbené místo v Údolí mlhy při Protržené přehradě.

Asi nejvýznamnějším tábořištěm trampů v Jizerských horách byl takzvaný Fort Adamson na severním břehu bedřichovské přehrady, podobné existovalo i na břehu přehrady Souš, které trampové říkali Ontario. Některá tábořiště byla natolik oblíbená, že byla vybavována totemy, lavičkami a postupně se změnila na campy.

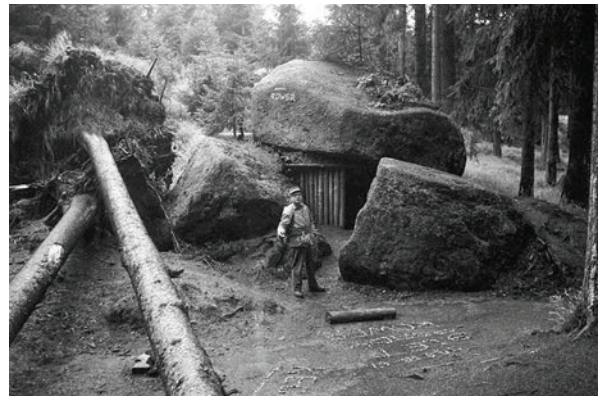
↑ Tramenské tábořiště na horním toku Černé Nisy Ferryho claim (foto Břetislav Plachecký)

Horské campy

Jako *camp* označují trampové tábořiště, kde jsou už trvalé stopy používání. Jsou to místa většinou chráněná proti dešti, vybavená minimálně stabilním ohništěm, často doplněná o základní vybavení v podobě laviček, upravených míst na spaní nebo jednoduchých konstrukcí použitých pro přístřešek. Jako ochranu před nepříznivým počasím v Jizerských horách campy často využívají vhodné terénní prvky jako jsou skalní převisy, jeskyně, haldy starých důlních děl nebo zaniklé lomy.

Camp je místo, kde je možné vařit, spát nebo trávit čas jiným způsobem. Často bývá stavěn poblíž vodního zdroje – pramene, studánky, potoka či řeky. Dává trampovi zázemí namísto přenosného stanu, bývá vybaven suchým dřevem, někdy i drobnými předměty, jako jsou svíčky či sirky.

Campy můžeme dále dělit. Prvním typem jsou jednoduchá tábořiště vybavená pouze ohništěm a případně místy k sezení nebo zpevnění plochy

na spaní, ovšem bez stavebních prvků. Druhým typem jsou campy vybavené jednoduchými přístřešky.

Na rozdíl od osad jsou jednotlivé campy veřejně přístupné a mohou je tedy využívat i jiní trampové. Často jsou využívány k volnému trampování z místa na místo. Pravidlem bývá, že se po táboření uklidí a přichystá zásoba dřeva pro další návštěvníky.

Příkladem campů nebo osad využívajících terénní prvky v Jizerských horách jsou například Kamenáč postavený přímo v suťové jeskyni, Černý Numa využívající skalní převis nebo Island vzniknuvší rovněž pod přirozeným skalním převisem.

Osady – stavby v terénu sloužící trampům

Dalším typem míst využívaných trampy jsou různé dostupné stavby. Ty můžeme rozdělit na stavby nové a již stojící, které původně sloužily jiným účelům než rekreaci nebo táboření. Matoucí zde může být pojem *tramenská osada*, který

je používán jak pro označení konkrétní skupiny trampů, tak i osídleného místa. Ne každá tramenská osada ve smyslu skupiny lidí přitom musela mít své místo – osadu. Nutno také dodat, že ne všechny stavby byly osadami a zároveň některé stavby typu camp vznikly jako sídlo osady nebo se v něj časem proměnily.

Budování nových staveb jako osad bylo v Jizerských horách typické pro meziválečné období, kdy si například každá z osad spojeného Rykarda vybudovala svou vlastní chatu na předem vybraném místě. I využití bylo poněkud jiné, než v době po druhé světové válce a za socialismu. Chaty postavené v období první republiky sloužily především k rekreaci a sportu. U chaty Severního Ryvesu bylo například zřízeno i hřiště na volejbal a místo bylo vybaveno dvěma ping-pongovými stoly. Vnitřní vybavení bylo takové, že zde mohli osadníci pobývat i několik dní, aniž by chatu opustili. Chata Severního Ryvesu měla dokonce sklípek pro uchovávání potravin.

Další nové stavby trampů v Jizerských horách vznikaly ve větší míře v šedesátých letech 20. století, za tzv. renesance trampingu. Po skončení druhé světové války a následném odsunu německy hovořících obyvatel již nedávalo velký smysl stavět nové chaty, protože Jizerské hory byly plné opuštěných staveb, které trampové rádi využívali. Po Němcích v krajině zůstaly kamenické a lesnické domky, lovecké chatky, seníky, pily a sruby. Trampové také využívali pevnůstky a bunkry (tzv. řopíky) předválečného československého opevnění. Jmenované objekty využívali trampové jako přístřešky pro spaní a skladování vybavy, potravin nebo dřeva. Mezi takové stavby patřila například dnes již neexistující „Dolní“ Blatenská pila, kterou si oblíbila osada Sever, lovecká budka na Ptačích kupách, trampy nazvaná Hotel A, seník v údolí Blatného potoka alias Hotel B, Claim Kouře vybudovaný ze seníku, Camp Peklo přestavěný z lovecké chaty a později nazývaný Bonaska, nebo bývalý kamenický domek u žulového lomu zvaný Šlapajda.

† Tramenský camp Rower v roce 1967, dnes na dně Josefodolské přehrady (soukromý archiv Pavla D. Vinkláta)

↑ Tramenský camp Kamenáč (foto Jana Rous Stěhulková)

✕ Opuštěná pila na dolním toku Kamenice se stala oblíbeným místem tramenské osady Sever (foto Břetislav Plachecký)

→ Bývalý kamenický domek u žulového lomu trampy nazývaný Šlapajda (foto Ivan Rous)

Pováleční objevitelé hor

Jana Rous Stěhulková

Horolezecký byl jednou z mnoha aktivit, kterým se členové trampské osady Sever věnovali (foto Břetislav Plachecký)

Již v prvních měsících po skončení války se dala dohromady parta kamarádů, kteří začali vyrážet na výpravy do Jizerských hor. Právě oni později založili slavnou tramskou osadu Sever. Z této tajemnem opředené doby pochází vzpomínka Břetislava Placheckého alias Plachtáka, který sám byl z Kolína, ale kamarádi jej pozvali na tramp právě do Jizerských hor.

Nebylo nad čím přemýšlet – poznávat hory při severních hranicích Čech znamenalo tehdy krátce po válce něco jako objevovat Klondike, za každým stromem čekalo něco nového, tajemného a možná i trochu nebezpečného. Plachták nasedl v Kolíně na vlak, v Liberci na nádraží přesedl na tramvaj a za chvíli již stál pod hranou neznámého světa. Pojdme se teď začíst do jeho povídání:

„Uběhlo několik dní a teď se kodrcám na plošině vlečňáku liberecké tramvaje. Poloprázdná tramvaj na konečnou do Lidových sadů. Cestou sleduji krásné patrové domy, všude plno zeleně a stromů, hlavně všude čisto. Nikde nic není rozbité a pěkné fasády domů budí dojem, jakoby zde mír panoval sto let. Zjišťuji, že jsme dojeli na konečnou, jsou tu nějaké výhybky a tramvaj dál nejede. Jo, tak teď stále do kopce a nikam neuhýbat. Je letní večer, házím na záda starou usárnu a pomalu vykračuji.“

Hory přímo nad městem, zdravé jizerské stromy a po mnoha letech konečně pocit svobody beze svíravého strachu – to vše učinilo na příchozího velký dojem. Stoupá lesem a vzpomíná na zážitky se svými přáteli: „Rozhlížím se kolem a již po několika metrech se pasou na palouku tři srny. Zůstávám stát, chvíli je pozoruji. Vysoké smrky mají větve obalené šiškami a poskakují na nich veeverky. No, to si tedy nechám líbit. Pokračuji v cestě, je zde docela pěkný stoupák a solékám si košili. Přemýšlím, co se asi všechno přihodilo za těch několik týdnů, když jsem se s mými kamarády neviděl. Honza, velký vyznavač Setona, a Standa, svérázná osobnost traperů. Z každé situace najde východiško, má vynikající smysl pro orientaci v terénu. Všichni máme za sebou už několik let trampingu. Začínali jsme u skautů, potom za okupace

skauting byl zakázán, ale cesty do přírody vedly dál. Začali jsme trampovat a zálesačit. V knížkách Londona, Setona, Curwooda nacházeli jsme své veliké vzory. V přírodě jsme se snažili kopírovat a žít podle nich. S velmi mizernými vybavením tábořili jsme i v zimě a tvrdě získávali zkušenosti. Byl to však vždy vrchol naší činnosti v přírodě. Honza byl od nás starší, dobrý znalec přírody, velmi pečlivý a uznávaný všemi, kdo ho znali. Tábořiště si vždy pečlivě vybral a první slunce muselo svítit do jeho stanu. Na jeho tábořištích vždy měl uložené suché dříví na oheň a pořádek, že i pan Seton byl by udiven.“

Ve vzpomínkách cesta rychle utíká, les kolem voní a přichozí je čím dál výše a hlouběji v horách, pár kroků od svých přátel: „Stoupání mám za sebou – slunce je již nízko a ozařuje vršky okolních kopců. Tak, zde je druhá chalupa a zde má být Honza s Bobinou. Podáváme si ruce, hned je plno řečí a vyptávání. Hlásím, že též přijde Standa. Sedíme v podkroví v malém pokojíku a je již tma, když Standa bouchá na dveře. Honza jde otevřít, další vítání a radost ze shledání. Sedíme, popijíme bylinkový čaj, kouříme ruskou machorku. Tentokrát mám i cigaretové papírky. Kouříme to nad miskou z ešusu, hrubě nasekaný tabák stále odpadá a propálí kde co... Povídáme si asi do půlnoci. Prohlížíme starou vojenskou česko-německou mapu a plánujeme objevitelské cesty do Jizerských hor. Pozvolna usínám ve spacáku. Všude ticho, jen myška si prokousává někde cestu k potravě. Přemýšlím, co bylo ještě před nedávnem a kolik našich kamarádů se nedožilo konce války. Svoji “foukačku” mám připravenou k použití na dosah ruky – usínám.“

Druhý den všichni vyrážejí na průzkumný vandr do Jizerských hor. Plachtákova vzpomínka je dokonalou ukázkou tehdejší atmosféry v horách – po odsunu německy hovořících obyvatel žádní turisté, mnoho opuštěných staveb, dokonce zbraně poházené v lese. První pováleční trampové začali znovu objevovat kdysi frekventovaná místa, v divoké přírodě často za celý den nepotkali živáčka a měli hory celé pro sebe. „*Ráno Bobina má již uvařený čaj, slunce vychází někde daleko za Wébrovkou. Jdeme prašnou cestou dolů vesnicí. Asi uprostřed vpravo je škola, vlevo hasičárna nad ní pod lesem se pase srnčí. V okolních chalupách je ticho. Buď jsou prázdné, Němci se chovají tiše a Čechů je tu jen pár. Dole je malá elektrárna s vodní nádrží, vpravo pila a zásoby dřeva.*“ Trampové byli evidentně v Rudolfově, který tehdy ještě nedýchal víkendovými turisty, naopak byl klidný, nenápadný a ztracený v horách. Ti, kteří ještě nebyli v odsunu, žili v obavách z neisté budoucnosti, naopak nově příchozí si museli na nový domov teprve zvyknout. Rudolfov zažíval období velkých změn.

Vraťme se ale k našim trampům, kteří mířili na nejkrásnější místo v horách – k přehradě na Černé Nise: „*Procházíme kolem a cesta lesem nás*

má dovést k údolní přehradě ukryté v lesích. Občas scházíme k potoku, který teče po pravé straně. Má průzračnou vodu a v jednom místě se ztrácí hluboko pod velkými balvany. Jdeme vysokým lesem. Všude kolem plno borůvek, malin a hub. Přicházíme do míst, kde stromy začínají být nižší, s obnaženými kořeny, často divně pokroucené. Jsme již v blízkosti přehrady. Přicházíme na hráz, před námi velká vodní plocha zčeřená lehkým vánkem. Na hladině se potápí párek divokých kachen. Je to krásný kout. Honza rozbaluje mapu, před námi jsou Ptačí kupy se dvěma vrcholy, vpravo Holubník a dál ukryta Černá hora. Romantické a lákavé názvy hor. Času máme dost a rozhodneme, že se vypravíme dál na Ptačí kupy. Přecházíme přehradní hráz, vpravo je pěkný domek, ale nikdo tam není. Scházíme na štěrkovisko, Standa rozdělá oheň a Bobina vaří protektorátní polévku. Měl jsem ještě hrachovou v lisované kostce. Na jednu kostku jedna kulička hrachu, ha ha. Pár lžic teplé špíny a krajíček chleba. Nejlepší na tom byla ta voda z přehrady. Ohniště uklízím zvlášť pečlivě – je tu Honza, takže není znát, že jsme tu hodovali. Lesní pěšinou obcházíme toto krásné jezero a jdeme proti proudu říčky, která se vlévá do přehrady.“ Nádherná bedřichovská nádrž na trampy při prvním setkání musela zapůsobit mocným dojmem, jako nějaké severské jezero daleko mimo civilizaci. Vždyť už na začátku 20. století, když vládní zástupce daleké Kanady navštívil Černou Nisu, prohlásil ji za „*kanadské jezero v Čechách.*“

Parta trampských objevitelů pokračovala stále výše, ku Ptačím kupám. To ještě netušili, na co všechno po cestě natrefí: „*Narážíme na lesní cestu, po ní doprava a další cesta už vede pod Ptačí kupy. Provází nás slunce a modrá obloha. Občas velebné ticho naruší křiknutí sojky. Nadávám na ni, ale je to hlídač lesa a ohlašuje každého vetřelce. Přicházíme na křižovatku, kde stojí velký srub. Zřejmě ho používali lesní dělníci. Děláme prohlídku zvenčí i zevnitř. Na půdě je seno, jeden hlídá venku, Standa bere nějaký klacek a celé to prošťourává. Nikoho jsme však neobjevili. Po několika stech metrech po*

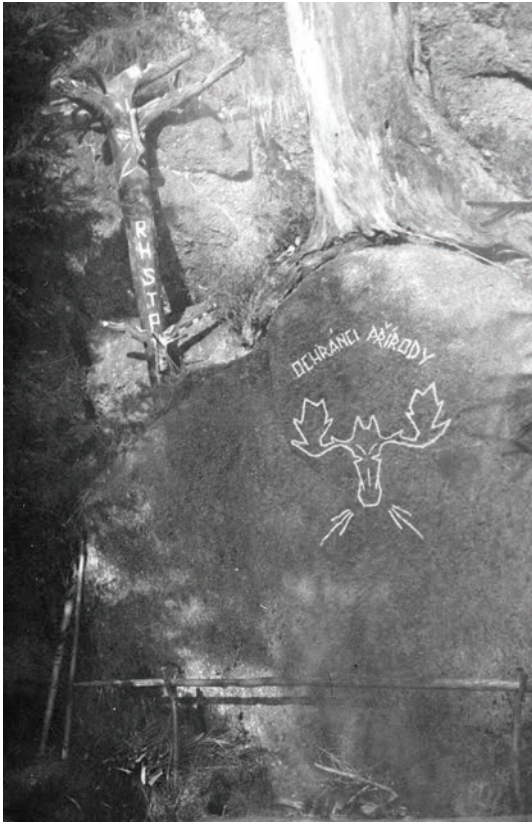
- ↑ Stará lovecká chata na Ptačích kupách, trampy nazývaná Hotel A (foto Břetislav Plachecký)
- ↑ Opuštěná budova, tzv. Dolní Blatenská pila, byla oblíbeným místem osady Sever (soukromý archiv Pavla D. Vinkláta)
- Tramp Břetislav Plachecký z osady Sever před chatou Bonaska (foto Břetislav Plachecký)

↑ Pohoda uprostřed přírody (foto Břetislav Plachecký)

levé straně cesty nacházíme spoustu lehkých zbraní a munice, bedny granátů, min a panzerfaustů, pancéřových pěstí. Cesta je však čistá. Tušíme již blízkost našeho cíle.

Obezřetně vstupujeme do lesa a vpravo podél malého potůčku stoupáme vzhůru. Přecházíme do volnějšího prostoru. Je zde po pás vysoká tráva a vysoké buky. Nad námi na velkém žulovém bloku stojí malý sroubek. Je to lovecká budka 2 x 2 m se sedlovou stříškou. (V pozdějších letech nám mockrát sloužila a dostala honosný název “Hotel A”). Dostáváme se k ní a odkládáme naše “žebradla”, jsme jen nalehko. Díváme se zpět, odkud jsme přišli. Daleko na jihu vévodí Ještěd, hluboko pod námi údolní přehrada Černá Nisa (později Kachní jezero) a kam oko dohlédne, jen lesy a lesy. Nevím, kdo a co prožívá ve svém nitru, cítím však, že přijde mnoho změn v mém životě. Tak, jdeme na vršek, říká Standa a jako vždy jde vpředu. Na vrcholu se nám otevírá výhled na sever. Hluboko pod námi jsou roztroušené vesničky a Standa ukazuje, kde se hodlá usídlit. Zde na severní straně mají Jizerky strmé srázy a spousty skal.“ Návštěvníci v nové krajině fascinovaně hledí do nekonečné nádhery a s jistotou vědí, že se právě zamilovali na celý život!

↑ Malé potlachoviště pod chatou Claim kouře, zdobené symbolem osady Sever, losí hlavou (soukromý archiv Pavla D. Vinkláta)

Svoboda, romantika, kamarádství ...a oheň

Ivan Rous

Vedle svobody, romantiky a kamarádství je v trampingu pojícím prvkem oheň. Symbolizuje to nejdůležitější v lidském světě, a to dost možná již milión let. Trampové jsou jedni z nemnoha lidí, kteří oheň mají stále v centru pozornosti. Je pro ně středobodem setkávání, má pro ně v některých případech až magickou moc, která však není daná ezoterikou, ale vědomím starobylosti toku času ... možná. Nebo je to dáno prostě pohybem v přírodě, kdy oheň je symbolem přežití a tím pádem celého života. Pro někoho to může být i jinak – členové spolků plastikových modelářů, divadelníků nebo sběratelů krajek oheň za onen středobod asi nemají. I když také oni si nejspíše k ohni rádi sednou...

Oheň kontrolovaný a udržovaný člověkem je možná to, co nám někdy v dávné minulosti umožnilo rozvíjet další schopnosti. Umožňuje pokračovat v činnostech po západu slunce nebo ve tmě podzemních prostor, chrání před predátory, umožňuje tepelně zpracovávat potravu a poskytuje tepelný komfort. To všechno objevil už Homo erectus, podle nejnovějších výzkumů prokazatelně asi před tři čtvrtě miliónem let, existují ale náznaky znalosti tepelného zpracovávání potravy už skoro před dvěma miliony let!

Ať už to bylo kdykoliv, rozhodně se jednalo o největší revoluci v lidských dějinách. Naši předci ovládli oheň a podstatně zrychlili běh evoluce, která vyústila v naši civilizaci. Stali jsme se tehdy zřejmě jedinými živočichy za stovky miliónů let, kteří kouzlo ohně objevili a využili ke svému rozvoji. Objevil se kontrolovaný oheň v ohništi, to se stalo centrem dění a v mnoha situacích je jím dosud. Je fascinující, jak se vše na světě vyvíjí, ale pohled na ohniště je stále stejný. Pár kamenů do kruhu a při pohledu na některé archeologické nálezy je těžko odhadnout, zda je ohniště staré tisíce let, nebo plamen dohořel před pár dny.

Jako se nezměnilo ohniště, nezměnila se ani dovednost oheň rozdělat. Mezi trampy se stále cení znalost rozdělování ohně bez civilizačních vymožeností, a to samé se učí i u skautů nebo

v turistických oddílech. Stejně se kolem ohně sedí či u ohně zpívá, stejně jako před tisíci lety se mlčky do ohně zírá. Oheň lidstvo provází tak dlouho, že je s největší pravděpodobností zakódovaný někde v našich genech. Evoluce vzala oheň pod svá křídla a začala s ním kalkulovat. Lidstvu tato drobnost umožnila adaptaci na chladnější klima a migraci do dříve nepřístupných a chladných částí světa. Oheň je tedy zapsán hluboko v každém z nás. Možná to je důvod, proč oheň většinu lidí zklidňuje, relaxují u něj. Možná že stále platí ta podvědomá ochrana před dravci, zimou a hladem.

Oheň se stal symbolem naděje pro námořníky, jedním ze čtyř klasických prvků starověké řecké

↑ Rituální ohniště (soukromý archiv Pavla D. Vinkláta)

↑ Užitkové ohniště (foto Břetislav Plachecký)

filozofie a v tamějších mýtech hrál spolu s Prométheem hlavní roli. Na území dnešní Indie byl oheň zpodobněním božstva, které na sebe bralo ještě podobu Slunce a blesku. Pro křesťany symbolizuje Ducha svatého, pro svobodné zednáře je symbolem začátku a konce.

Oheň v ohništi nikdy neztratil svůj význam, ale ve stálých sídlech se časem modifikoval přes různá topeniště, sporáky a prastará kamna, v průmyslové revoluci se stal oheň pod kotlem symbolem pokroku. V továrně byl spoután v topeništi, dým z ohně se hnal komínem, a přesto třeba hned za továrnou bylo obyčejné ohniště, stejné jako před miliónem let, a u něj seděla skupina kamarádů a zírala do něj. Třeba právě tak jako v Kateřinkách u Liberce, kde byl trampský kemp Ády Tuláka v těsném sousedství velké továrny. Stačilo po směně zajít pár metrů za budovu, rozdělat oheň a duchem se propadnout do doby, kdy byl alfou i omegou života.

V Jizerských horách byla a jsou trampská ohniště na místech již neexistujících kempů, pod převisy či mezi velkými žulovými bloky, chráněná před větrem. Místa, kde se rozděloval oheň a vznikla ohniště, byla vybírána podle stejného klíče. Horník v 16. století v údolí Černého Štolpichu

kopal štolu a v zákrytu velkého žulového bloku si ohradil malé ohniště. Vedle něj se nacházela halda na zvětrání a dost možná, že polopřevís zakryl kulatinou, aby byl chráněn před nepřízní počasí. Oheň ho chránil před divokou zvěří a byl kuchyní i zdrojem tepla. O několik set let později si na tomto místě možná oheň znovu rozdělal německý horolezec objevující věže Štolpichu. Po něm to možná byl ve druhé polovině 20. století právě tramp putující krajinou a hledající místo na přespání. Možná zahlédl ohniště a využil ho. A po něm přišli další, už současní horolezci a opět zvolili to stejné místo jako horník na konci 16. století. Místa pro ohniště se volí podle stále stejného, v lidstvu hluboce zakódovaného návyku z prastarých dob.

Tramping je filozofii ohně asi nejbližší. Většina trampských ohnišť je svým způsobem posvátná. Nepálí se v nich odpadky, není to halda hořícího smetí. Je to oheň v jeho čisté přírodní formě, kdy se topí tím, čím se topilo dávno před civilizací. Mnohdy se oheň obřadně zapaluje a je mu prokazovaná úcta, jakou si zaslouží. Nic totiž nemohlo lidem tolik, jako právě oheň!

Tajemná Valhala

Jana Rous Stěhulková,

Ivan Rous

Tramping v Jizerských horách je z velké části spjatý s kamenem. Se skalními amfiteátry, převisy, věžemi, ale i s jeskyněmi, kde si milovníci divoké přírody stavěli bivaky, campy a sruby. Do tohoto světa se výrazně zapsal slavný tramp Kapitán Kid, který na jizerskohorské říčce Černá Nisa učinil senzační speleologický objev – pseudokrasovou suťovou jeskyni. Pojmenoval ji Valhala a v devadesátých letech 20. století na památný okamžik zavzpomínal.

„Málokdo tuší, že v nejjfrekventovanější části Jizerských hor lze najít podzemní labyrint, dodnes neprozkoumaný a jako stvořený pro romantickou duši trampa... Protože jsem už třicet let vázán příšernou přísahou, musím se omezit jen na vyprávění o tom, jak byla tato spleť podzemí objevena 25. dne Měsíce bouří 1964. Vraceli jsme se Elektrárenskou cestou domů z potlachu na Fort Adamsonu. Byl to obvyklý nedělní podvečer, kdy se domů nechce, leč musí. Kus pod přehradou jsme sešli s obvyklé cesty, abychom ještě chvilku poseděli u malého ohýnku (všichni jsme měli chuť na poslední kafe). Objevíli jsme jakýsi kamenný amfiteátr, v němž ohýnek brzy zaplátl; bohužel, přestože jsme slyšeli šumění vody, nikde kolem nás žádná nebyla! Tehdy sebral Hare ešus a hráinně se vydal na pouť za vodou, kam ho následovala Eufr. Vbrzku Hare zmizel v podivné rozsedlině a Eufr nás svolávala úzkostlivým hlasem. Teprve po půlhodině našeho rozčileného pobíhání se Hare vynořil z propasti a tajemně zašeptal: “Ponorná řeka!” Později jsme se několikrát věnovali průzkumu podzemních prostor, které mohou mít mnoho desítek metrů. Potok se tam místy vrhá do kotlů, v nichž voda kypí, pění se a řve. Jsou tam malá jezírka, úzké průlezy pod gigantickými viklany, okénka, jimiž dovnitř borůvočím svítí slunce a která nikdy nenajdeš zvenku, prostory ve tvaru gotických hladomoren, do nichž je lepší nelézt, je-li badatel sám, protože z nich není cesty zpět... Nazvali jsme ony jeskyně Valhalou a měly zůstat navždy osadním tajemstvím.“

↑ Kamenné pilíře vodního smyku, který přemostňoval ponornou část Černé Nisy (foto Ivan Rous)

V roce 1964 tak byla znovuobjevena ponorná řeka v Jizerských horách. Proč znovuobjevena? Toto místo bylo už minimálně od první poloviny 19. století označováno jako „Im Verborgenen“ (česky „V utajení“), což odráží právě skrytý vodní tok. Tehdy však nikoho nezajímala romantika jeskynních prostor nebo důvod jejich vzniku. Dokonce ji s největší pravděpodobností nikdo neprozkoumal. Ponorná řeka byla především komplikací, protože Černá Nisa sloužila pro plavení dříví.

Někdy v 18. nebo 19. století bylo nutné vybudovat smyk pro plavení dřeva. V náročném terénu těžký úkol – údolí Černé Nisy je totiž velice prudké, rozeklané i do boků a smyk musel být veden jako akvadukt na obrovských žulových pilířích. Stavba začíná u poutní stezky vedoucí údolím Černé Nisy, nedaleko rozcestí pod přehradou. Zde byla na vodním toku vybudována přehrážka, ze které odbočoval kanál pro dřevo. V prvním úseku se jedná o stavbu ne nepodobnou náhonům. Na levé straně smyku, v jeho těsné blízkosti, stál dřevěný rozměrný dům, který sloužil pravděpodobně jako ubytovna a zázemí pro stavitele, později snad pro lesní dělníky i obsluhu kanálu. Nedaleko domu začíná strmý úsek, kde byl smyk veden po nízkých pilířích. Asi ve dvou třetinách délky překonává stavba levostranný přítok Černé Nisy a výška pilířů je zde až pět metrů s rozstupem několika málo metrů. Rozestupy byly voleny tak, aby je bylo možno překlenout kulatinou, která tvořila základ smyku. Do pilířů byly vetknuty dřevěné kůly a vnitřní stěny byly obloženy fošnami. Rozhodně se nejednalo o chabou nebo dočasnou konstrukci, ale o poctivě zpracovaný smyk v podobě akvaduktu. V místě, kde se smyk po 700 metrech délky a 70 metrech převýšení přiblížil opět k Černé Nise, byla vylámána skála, aby se dřevo

dostalo bez potíží do toku řeky. Stavba tak řešila splavnost Černé Nisy pro polenové a kratší dřevo, které putovalo z centrální části Jizerských hor přes Rudolfov k panské pile v Kateřinkách a dále až do Stráže nad Nisou, což je vzdálenost více než deset kilometrů.

Na začátku 20. století popsal vlastivědný badatel Anton Ressel plavení dřeva v krátkém odstavci: „Při nízkém stavu vody se nestávalo vzácně, že dřevo při odplavu bržděno bylo, jmenovitě u zúžení koryta. To vznikla pak velká zácpa, která byla odstraněna jen s velkým úsilím a vytrvalostí splavovací čety. Pod místem s velkým spádem, například Varhany u Jezdce, se dřevo kupilo do velikých hromad. Jedna taková hromada dosahovala 50–100 sáhů (dřeva). Když se taková velká kupa náhle uvolnila, měli pracovníci hodně štěstí, když doskákali na břeh a zachránili si život. Při tom dřevo duní takovým způsobem, že je slyšet až půl hodiny pěší chůze daleko. Často docházelo i ke smrtelným úrazům.“

Smyk, který obcházel Valhalu, byl tedy téměř průmyslovou stavbou, už v 19. století byl ale opuštěn a v následujícím století i zcela zapomenut. Nejspíš o něm měl povědomí revírník a možná na něj někdy narazil náhodný houbař. Znovu objeven byl až pracovníky Severočeského muzea ve dvacátých letech 21. století. S objevem jeskyně je to ještě jednodušší, vždyť kdo by lezl do mokrého a nebezpečného labyrintu? První byl tedy Hare, po něm nejspíše Eufr a třetí Kapitán Kid. Dnes je tato jeskyně všeobecně známá, ale nebezpečí v ní číhá neustále! Stačí, aby přehrada nad ní začala vypouštět vodu nebo aby se na horním toku spustil déšť, a v ten moment hrozí utopení!

Valhala dala vzniknout také jednomu fenoménu. V prostoru Jizerských hor liberečtí jeskyňáři označují podobné ponorné řeky obecně jako *valhaly*. Ve 21. století byla totiž objevena Harcovská valhala, následovala Rudolfovska, valhala Na Jeřici a několik významných dalších. Označení se ujalo a je používáno jako místní specifický název i v odborných publikacích. Koho ze starých trampů by tehdy napadlo, že jejich náhodný objev bude mít takovéhle vyústění...!

↑ Ilustrace Valhaly z kroniky trampske osady Island

↑ Speleolog hluboko uvnitř Valhaly (foto Ivan Rous)

Na obou stranách stojí konkrétní lidé *Jiří Hušek*

Pojednání o vztahu trampingu a ochrany přírody musí být v dnešní době tak trochu tancem mezi vejci v minovém poli. Současný veřejný prostor, média a sociální sítě žijí „trampskými válkami“, v nichž je obecné veřejnosti předkládán antagonistický obraz trampa jako primitivního ničitele přírody a ochranáře dílem jako nekompromisního četníka lpícího umanutě na liteře zákona, nebo naopak neschopného zkorumpovaného individua tolerujícího flagrantní porušování předpisů. Tyto báje jsou šířeny a kultivovány osobami stojícími mimo oba tábory, jejich pohnutky a cíle neznám a není mojí úlohou je soudit.

Jako obvyčejně je reálný život na hony vzdálen jeho mediálním obrazům. Samozřejmě existuje přirozený konflikt trampingu se zájmy vlastníků pozemků, na kterých vyrůstají kempy, s lesníky, myslivci a v neposlední řadě i s ochranou přírody. Nevhodné chování trampů v chráněné přírodě jí může objektivně škodit, to ovšem platí úplně stejně pro všechny návštěvníky – turisty, horolezce, skauty, cyklisty, geokešery, orientační běžce nebo houbaře.

Úlohou státní ochrany přírody je těmto situacím předcházet, popisovat limity, stanovovat podmínky a tyto srozumitelně komunikovat s dotčenými skupinami, nejlépe na partnerském základu. Jizerské hory jsou chráněnou krajinnou oblastí (CHKO), kde pro ochranu přírody platí přísná pravidla, zároveň jsou však kulturní krajinou, kde lidé žijí a dlouhodobě ji využívají. Zákon o ochraně přírody a krajiny ostatně říká, že rekreační využívání CHKO je přípustné, pokud nepoškozuje její přírodní hodnoty. To jsou hranice, které musíme společně hledat a jim přizpůsobovat svoje chování.

Obecně oblíbeným omylem je představa, že v přírodě CHKO není možné nocovat. Ano, je zakázáno táboření a rozdělování ohňů, ovšem ne každé přespání je tábořením a jakkoli je představa trampa s plynovým vaříčem poněkud bizarní, není to dnes už úplně sci-fi. A i u onoho táboření existuje legální možnost souhlasu, podobně jako

je tomu u jizerských horolezců, kteří již desítky let k oboustranné spokojenosti provozují svoji zálibu jenom díky opakovaně udělované výjimce ze zákona.

Shrnuto a podtrženo: Výklad pojmu táboření není v zákoně zcela jednoznačný a dále se vyvíjí podle rozhodovací praxe v konkrétních případech. S jistou dávkou zjednodušení lze říci, že prostým přespáním ve volné přírodě v CHKO žádný předpis neporušíme. Zpravidla nekonfliktní je i pobyt v objektech, které v minulosti lidé postavili k jinému účelu, tedy loveckých chatách, přístřešcích pro

↑ Jeden z převisů v Jizerských horách příležitostně využívaných trampy (foto Ivan Rous)

↑ Chráněná krajinná oblast Jizerské hory (foto Ivan Rous)

lesní dělníky, boudách u někdejších lesních školek, turistických přístřešcích nebo v Jizerkách typicky třeba v objektech lehkého opevnění, známých „řopících“. Samozřejmě v těchto případech platí, že se souhlasem vlastníka a s respektem k přírodě.

Červenou čarou, již přestoupit nelze, je výstavba přístřešků a chat, které by měly být stavebně povolovány. Souhlas, který je pro tyto případy stavebním úřadem vyžadován, správa CHKO při nejlepší vůli vydat nemůže. Za hranici tolerance je samozřejmě také kempování v přírodních rezervacích, ať už se stavbami, nebo bez nich. Ještě se sluší zmínit, že tyto zásady platí již nejméně od devadesátých let 20. století a omezení nemají jakoukoli souvislost se zařazením Jizerskohorských bučin na seznam UNESCO v roce 2021.

Tramping v Jizerkách má dlouhou tradici a ani v dobách své zlaté éry nepředstavoval pro ochranu přírody dramatický problém. Hodnotit vztah jakéhosi imaginárního trampingu a neosobní institucionální ochrany přírody je ovšem zbytečně akademické a bez valného významu. Na obou stranách stojí konkrétní lidé.

Pokud se odkážeme ke kořenům, je tramp člověkem, který ke svému životu přírodu potřebuje,

rozumí jí a má k ní úctu. Podobně je to s ochráncem přírody, ať už profesionálním nebo dobrovolným, občanským. Oba mají všechny předpoklady k tomu, aby se snažili vzájemně pochopit a respektovat. S trochou idealismu či naivity soudím, že v Jizerkách to dlouhodobě platí. Sblížil nás už společný nepřítel, který nám na sklonku minulého století změnil kanadskou romantiku hor na měsíční krajinu. Trampové byli součástí velkého občanského vzepětí, které, mentálně podpořeno jedinečnou Knihou o Jizerských horách Míly Nevrlého, významně přispělo k nápravě věcí. Nezištně pomáhali s obnovou lesů. Mnozí z nich se stali dobrovolnými strážci ochrany přírody, členy a tahouny místních organizací Českého svazu ochránců přírody nebo obnoveného Jizersko-ještědského horského spolku, řady jiných nevládních organizací, publicisty, pedagogy a místními hybateli různých profesí. Mám mezi nimi mnoho známých a přátel, kterým tramping v některé z životních etap pomohl formovat pozitivní vztah k přírodě, k našim společným Jizerkám a přispět k jejich obnově a ochraně.

Vzpomínky na Island na Olivetské hoře

Petr Beton Brestovanský

„Jedny z nejkrásnějších chvil jsou pro mne ty, když se můžu sebrat a vypadnout pryč od té naší civilizace. A ty, příteli na cestách, pro něhož i já jsem přítelem, ty, který rád vzpomínáš na ten tok nepředvídatelných událostí, na tu krásu kolem, na kamenitou stezku, na skálu připomínající hlavu sfingy, na trávu měkkou jako mech i na výkřik v temném kobky šeru, nezapomeň...“

Konečně se přiblížil den (je říjen roku 1984), kdy se vypravím poprvé bez dospěláků přespat na bájný Island, který se nachází poblíž Olivetské hory v Jizerských horách. Jsme čtyři kluci ve věku 10–14 let. Vyrážíme z pod libereckého Kailáku přes Lidáky na Českou chalupu a dál k chatě Julia Fučíka. Tady narazíme na zelenou a po ní jdeme až k jižnímu cípu vodní nádrže Bedřichov. Probíhá tady silná těžba dřeva, tak se proplétáme cestou necestou až k silnici. Napijeme se z potoka. Voda pod můstkem je dobrá. Pak stoupáme od Závor po Nové poutní cestě až na Island. Kdo je znalý, odbočku mezi stromky u dřevěného pahýlu najde poměrně snadno. První původní převis s ukrytým sešitem je docela zachovalý. Zde bude v sobotu a v neděli naše nocležiště. V noci nás probudí ukrutný řev v temnotě lesa. „*Je to jen jelen,*“ uklidňuji malého souputníka a pomyslím si: „*Počkej, až jednou uslyšíš štěkat srnce!*“ Druhý den se zde objeví šánové – ti, co s sebou nosí děšť. Pozdravíme se. Ten nejvyšší bude skutečný tramp, vždyť na hlavě má širák a na zádech usárnu. Jsou to tajemní a čestní lidé vysokých zásad a my jen malí kluci, co přečetli Setona, Svojsíka, Foglara, Zapletala, Nevrlého a snažíme se dodržovat pár pravidel. Že „*zelenou větvičku neulomíš a žádný papírek neodhodíš,*“ nebo že „*tábořiště po sobě zanecháš v lepším stavu, než jak jsi ho našel.*“ Možná jednou budeme jak oni. Tehdy už jsem hledal víc než dobrodružství.

Píše se srpen 1985 a už si to zase šineme sami dva, já – přezdívaný Beton – a Kožak, abychom se podívali opět na „naš starý Island“ a dál do Jizerek. Máme naplánovaný týden blahobytu v horách. Jdeme po těžé stezce jako minule, až přijdeme k bedřichovské nádrži pod Olivetskou.

↑ Cestou ke druhému převisu na Olivetské hoře (soukromý archiv Petra Betona Brestovanského)

A tady bažiny, opravdové bažiny. Nedávný déšť a stroje, kvůli nimž zde máme místo lesů holiny, proměnily cestu ve slizké, místy až několik desítek centimetrů hluboké bahno. Od můstku si s sebou neseme láhve a v rukou každý z nás ešus plný vody. Pomalu, jen neztratit rovnováhu, jinak spadneš, tak jdeme po navozených kmenech statných smrků. A hle, kmen končí a dál je jen bláto. Musíme dolů chca nechca. A konečně Island. Pod prvním převisem je hrozný nepořádek, ne, tam se dnes spát nedá. Prší. Tak jdeme přes vršek k druhému převisu. Ano, tady přespíme. Rozděláme oheň. Pořád prší a prší. Pro vazce vody spojují nebe a zemi. A je tu další den. Už si ani nevzpomínám, odkud jsem vzal zkazky o trampském hřbitově na

Olivetské, ale po chvíli hledání jsme našli ono podezřelé místo v klínu skal a v jeho levé části asi 1,5- 2 metry nad zemí tři do žuly vysekané mělké prohlubně. Pod nimi hromádku kamení, která připomínala drobnou mohylu. Tenkrát jsem si pomyslně, že někdo schválně památku odstranil, a tak jsme osekali dvě uschlé větve a provázekem svázali kříž, který jsme do kamení usadili a dalšími kameny obložili. Upomínka na památné místo byla tak pro nás, tenkrát patnáctileté kluky, obnovena s důstojností. Však tehdy Kožak při sekání vlastní krví zaplatil. I další den stále prší, neboli „chčije a chčije“, jak by řekl děda Komárek na samotě u lesa. Tak se rozhodneme, že sejdemě dolů do Liberce.

Je třiadvacátého března 1989 a pro mne poslední výprava před vojnou. Je rozlučková. A mým přáním bylo sáhnout si ještě na Jizerky a také vidět místo, kde to začalo – Island. A tak jedeme nejdříve courákem a pak pěškobusem z Oldřichova na Hemmrich, kde nás s Kikinem zastihlo ráno stoupat na Poledník. Mrzlo a na pláních byl lehký poprašek sněhu. A okolo plno skal a skalek a spousty lezeckých terénů. Kousek vlevo pod námi je jednoduchá prkenná bouda na skalce. Je zavřená, ale sklo je odšupovací, takže v případě nejvyšší potřeby...

Konečně na Poledníku, i když žádný vrchol, jaký jsem měl na mysli, to není, jen spousty skalek rozesetých na vršku. Pod vrcholem narážíme na otevřený bunkr a pak nabíráme směr Island. Opravujeme kříž, na který upevníme talisman, rozloučení a slib, že po vojně moje první cestička bude nasměrována sem. Jen se ještě podívám, proč dělají na Island „dálnici“, a ahó. Cestou okolo Rakve se vracíme k civilizaci, k nějaké zastávce expresu.

Konečně jsem dostíhal metr a 8. prosince 1990 přišla „Výprava slibu“. Byla to první povojenská a pořádně zmrzlá výprava. Nemohl jsem

se dočkat. S bráškou jsme paty z domu z činžáku od Nisy vytáhli na noc, kolem půl páté. Pěšky na Českou a pak silničkou k Černé Nise. Viditelnost byla slušná, a tak se snažím na známých místech objevit Black River camp. I když mrzne, často se propadám přes ledovou krustu po kolena do sněhu. Camp zmizel, a tak nezbyvá než pokračovat sněhem vzhůru na Island – místo slibu. Před přehradou na Černé Nise se na pravé odbočce zdržíme chvilku u příbytku, snad seníku rozměrů cca 4 x 2,5 metru, a pak zpátky na cestu. Vykácenými pláněmi pokračujeme k Závorám, jdeme nocí, začíná vánice a mlha. Dobrou službu naší orientaci plní běžecské tyče, ze kterých trčí ze sněhu občas sotva půlmetr. Rozcestník pod Olivetskou nechtěně mjííme, a tak se vracíme zpět a pak kousek nahoru, dokud nenarazíme na odbočku na Island.

Oči už navyklý tmě ozářené sněhem. U prvního převisu je návěš, tak se chci podívat k tomu druhému. Tmou, v mrazu a závějemí sněhu nad pás se prodírám k tomu místu. Zkouška síly a trpělivosti, vlhko se dostává na kůži a přitahuje. Konečně, ale pod převisem je více sněhu než u prvního. Zpátky. Cestou vyzvednu brášku a přes vrchol, kde na nás doráží víchr, jdu upravit místo na bivak. Odházím sníh víčkem od ešáku a rychle připravuji místo pro spaní: podložka, spacák a spousta tepla v kožichu pro souputníka. Nejdříve mrznu, ale po chvíli také odraším nějaké teplo do dekáče. Noc je chladnější než kdy jindy, tepelný komfort na hranici únosnosti, snažím se trochu prospat. Mráz přes noc sice všechno vysušil, ale kalhoty jsou ráno jako z plechu. Omlacuji svršky o skálu, abych je zbavil ledu, a přitom ležím ve spacáku. Na chvíli vystrčím ruku a tuhne. Po snad půldruhé hodině máme zabaleno a jsme schopni vyrazit. Opouštíme zmrzlí a oplechovaní Island. Přes Novou Louku dál do Bedřichova a k civilizaci. Chůze nás hřeje, tak zase někdy ahó.

Od té doby jsem Island navštívil ještě mnohokrát. Teď pár střípků k jeho historii: Z povětivých pramenů víme, že camp byl založen o Velikonočních roku 1964. Spojen je s T.O. Island a jmény Karel Bouška (Tom), Jiří Podolák (Hare), Jaroslav Velinský (Kapitán Kid) a dalšími. V roce 1965 navštívili Island mj. Mírko (Miki) a Wabi Ryvolové z T.O. Zlatý Klíč, o čemž každý z nich napsal slavnou trampskou píseň. V roce 1974 navštívil poprvé Island čtrnáctiletý Pavel Děčko Vinklát, dnes věhlasný spisovatel Kroniky trampingu v Jizerských horách. Vzpomínám také, jak jsem roku 1990 mohl hlťat první číslo obnoveného rodokapsu s románem Mrtvý z Olivetské hory od Jaroslava Velinského, aniž jsem tušil, že se o několik let později setkám s jeho synem Frederikem při našich archeologických objevech na Liberecku. Island ve mně i dnes stále zůstává neoddelitelnou součástí tohoto mladického období plného objevů, nadějí a věčných plánů, ze kterého stále čerpám energii. Hledím na vlajku společenství Srdcílie a věřím, že tam je to nejlepší z nás. Nikdy jsem nebyl zřejmě pravým trampem, ale věděl jsem, že u táborových ohňů je ten správný svět. U plamene, který nás spojuje již od pravěku.

↑ Kožak s křížem na Islandu (soukromý archiv Petra Betona Brestovanského)

↑ Kříž na Islandu v letech 1985, 1989 a 1995 (soukromý archiv Petra Betona Brestovanského)

Století s trampskou písní

Pavel Déčko Vinklát

† Kytara Plachtáka – Břetislava Placheckého je vyzdobena losí hlavou, symbolem jeho osady Sever, a věnováním od skladatele a spisovatele Boba Hurikána – Josefa Peterky z roku 1951.

K nejpriznáčnějším trampským atributům patří kytara a mnozí trampové si bez „*sladkého dřeva*“ nedovedou představit jít na vandr, jet vlakem, sedět u ohně, v hospůdce či na slezině. Celé trampské hnutí bylo vždy výrazně provázeno bohatou hudební tvořivostí a písničkami, které se rodily jako součást městského folklóru.

A co je to trampská píseň? Jednoznačná definice neexistuje. Trochu zjednodušující interpretace říká, že trampská píseň je ta, kterou trampové přijmou za svou a kterou zpívají. Každý si ji pak může vymezit po svém. Zda je rozhodující textový námět vycházející z trampské praxe jako jsou tuláci, vandry, cesty, vlaky, příroda, osadní život, vztahy a podobně. Nebo zda jde o jednoduchou, snadno zapamatovatelnou melodii se zpěvným bujarým refrénem. Nebo o nekomplikovanou harmonii s jednoduchým doprovodem na kytaru a další hudební nástroje. A nebo možná platí od každého trochu.

Označíme-li žánr folk, tedy zpěv písní doprovázený většinou na akustické (neelektrické) nástroje, může být trampská píseň jeho zvláštním a zcela specifickým odvětvím. Jisté je, že prošla více než stoletým vývojem a že mnohé z těch nejstarších se zpívají dodnes, naopak ty nejsou časnější třeba nikdy nezlidoví. Tak tomu ostatně bylo po celé trvání trampského hnutí, že až léta každou trampskou píseň prověří a potvrdí.

Na konci desátých let 20. století byly v repertoáru průkopníků trampingu – divokých skautů (skautských roverů jezdících „na divoko“) – lidové, národní či vojenské písničky, oblíbené Hašlerovky (písně Karla Hašlera) i překlady tehdejších amerických hitů. Kytara byla pro sociálně slabší mládež spíše nedostupná, a tak doprovod tvořily mandolína, harmonika, housle, vozembouch i hřeben. Zpočátku autoři psali písne pro své domovské osady, takže vznikaly osadní sbory, čím dál častěji s doprovodem kytary.

Trampská píseň dvacátých let, to byla první generace trampských písničkářů, např. Jaroslav Mottl (*Cariboo*, *Bessie*, *Hvězdičky vzplály*), Jan

Korda (*Až ztichnou bílé skály*, *Vlajka* – trampská hymna z roku 1929, hudba V. Skoupý a F. Korda), Tony Hořínek (*Anita*), Vladimír Eddy Fořt (*Dájo nevolej*), Pedro Mucha (*Řeka hučí*), Jaroslav Novák, Miroslav Vostrý, Karel Brokenický. Především se vstřebávala a upravovala populární hudba ovlivněná jazzem, anglo- a latinskoamerickým folklórem. V období let 1920–29 dvě třetiny složených písní podnítily rytmy moderních tanců a v textech převládaly náměty námořnické, kovojské, zlatokopecké, inspirované zvláště dobrodružnými knihami. Nechyběly písne lyrické, opěvující lásku, přírodu, dálky, kamarádství a pospolité osadní život, které často vykazovaly romantiku, sentiment, a o to více byly populární.

Je paradoxem, že světová hospodářská krize po roce 1929 v mnohém popularitě trampských písniček pomohla a ty šly do módy. Vzrostl zájem o živá vystoupení trampských sborů v divadelních představeních, nakladatelství tiskla sešitkové zpěvníky, trampské písničky zněly v rozhlase. Jejich tvůrci se začátkem třicátých let, kdy probíhala konjunktura trampské písně, profesionalizovali a vstupovali do širšího okruhu moderní populární hudby (J. Mottl, K. Melíšek, Korda, Fořt, Novák). Zařadili se pak do širokého proudu standardní popové produkce a interpretace. Profesionalizovaly se i trampské skupiny Settlers Club (Settleři), Westmani, Dickey Club Trio, Lišáci, Ztracenkáři. Některé vystupovaly například v Osvobozeném divadle (Mottlova parta) nebo u Vlasty Buriana (Settleři), písne nahrávaly na gramodesky či v pravidelném čase vystupovaly v rozhlase. Trampské písne převzal a nahrával také taneční orchestr R. A. Dvorského.

Na trampskou hudbu se nezapomínalo ani během druhé světové války. Padesátá léta 20. století pak znamenala pro celé trampské hnutí a písničkovou produkci jisté ustrnutí. Vzednutí zájmu o tramping během let šedesátých podnítilo pod vlivem nových hudebních stylů (rokenrol, rock, folk song) a hudební produkce malých divadelních scén (Rokoko, Semafor) novou trampskou generaci písničkářů. Trampská píseň se začala dělit na tradiční a moderní.

K novým neotřelým harmoniím, rytmům a především svébytným námětům v textech, vykazujících svéráznou poetiku a moderní slovník z běžného života a přírody na vandrech, přispěli především Kapitán Kid – Jaroslav Velinský (*Krinolína, Jsem nejbohatší chudej*), Wabi – Jiří Ryvola (*Hejno vran, Tereza*) a jeho bratr Miki – Mirko Ryvola (*Beďna voď whisky, Mrtvej vlak*), kteří tvořili jádro skupiny Hoboes. To nejlepší z produkce trampských skupin pak v roce 1975 zaznamenala LP deska *Písně dlouhejch cest*. Říká se, že na ní vyrostla generace písničkářů následujících desetiletí.

Během období tzv. normalizace si festival Porta, založený v roce 1967, vydobyl prestižní místo i pro interpretaci trampských skupin a jejich původní písničky. Udělovaná autorská cena Porty uvedla do života desítky písní tehdejších

trampských autorů, kromě výše uvedených to byli Kidák – Vojta Tomáško (*Toulavej*), Žalman – Pavel Lohonka (*Jdem zpátky do lesů*), Wabi – Stanislav Daněk (*Listopad*), Tony – Antonín Linhart (*Poraněný koleno*), Jan Nedvěd (*Kamarád*), Huberták – Láďa Kučera a Samson – Jaroslav Lenk (*Ama-zonka*), Roman Horký (*Bráchovi*).

Jedním z oblíbených festivalů trampské muziky byl od roku 1980 Svojsický slunovrat, na němž se každoročně prezentovaly nejlepší skupiny a mnohatisícové publikum tvořili trampové z celého Československa. Zatímco festival Porta se začal profilovat především folkově, rodily se další a další přehlídky trampské písně, např. Mohelnický dostavník, Festival trampské písně v Horním Jelení, Náměšťská placka. Do trampského repertoáru hraného i na potlaších a slezinách ve větší míře pronikaly další žánry jako country a folk včetně tvorby sólistů-písničkářů.

Trampské muzicírování v Jizerských horách

Trampské písně vlastně stály na začátku zrodu trampingu na Liberecku, kdy je trampové z Horního Růžodolu nejen sami zpívali, ale v hostinci U Votočků pořádali pravidelné zábavy a organizovali hudební soutěže. V roce 1936 na ní zvítězila píseň *Rikataďo* Boba Hurikána. Rovněž osadník Rykataďa, Ferda Otruba, složil píseň *Chata v horách*, ale notový zápis se nedochoval.

Ve čtyřicátých a padesátých letech trampové zpívali především tradiční písničky, které si vzájemně opisovali, ale žádný hudební podnik s konkrétními trampskými skupinami uspořádán nebyl. Z roku 1952 se uchoval notový záznam písně Ivana – Vladimíra Ivanova *Nám je to už fuk!*, připsané trampu Plachtákovi a osadě Sever.

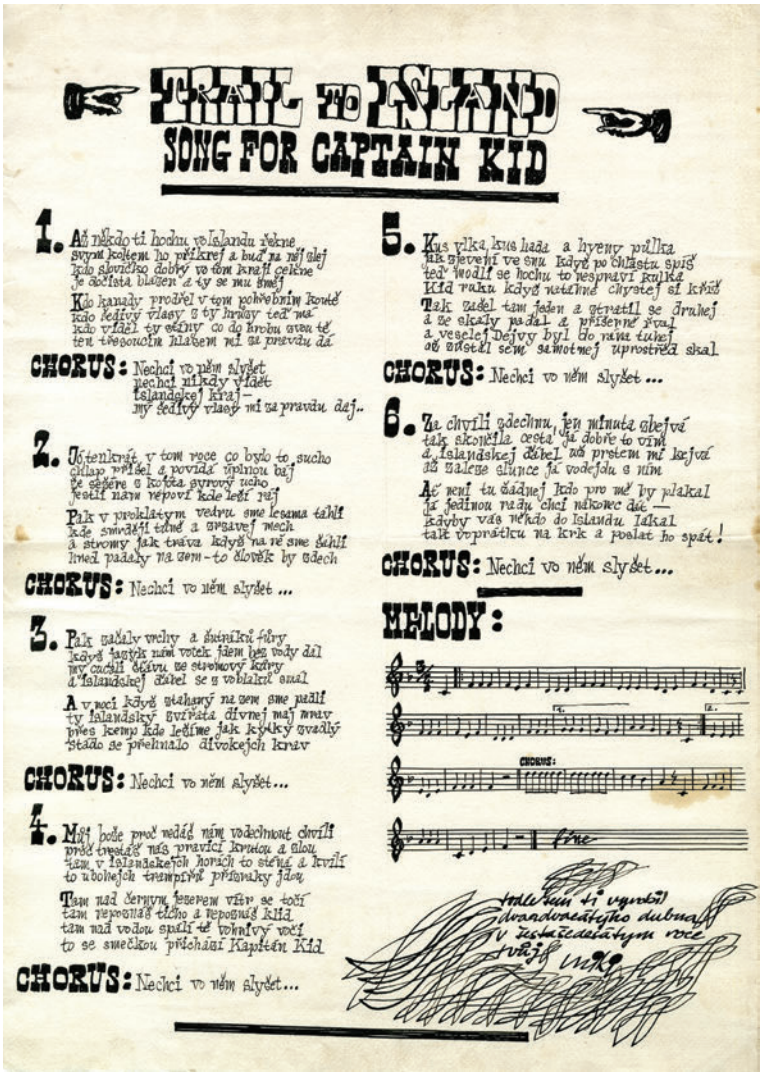
S nástupem nové trampské generace šedesátých let bylo zpívání trampských písní součástí všech potlachů a slezin. Už také proto, že se soutěž ve zpěvu (a to i falešném) zařazovala do tradičního klání u ohňů. Docházelo k oživení písňové tvorby, neboť mladým kytaristům a zpěvákům

† Osadní kapela T. O. Salamandra na srubu Tomka při oslavě silvestra 1982

↑ V roce 2007 na 45. výročním ohni T. O. Černý orel na Farské louce zazpívali a zahráli zleva Pedro, Čáby a Miki

→ Zpěvník 1. ročníku Jizerské noty ilustroval Monte – Milan Vytlačil z Prahy

↑ Píseň *Trail TO Island* z roku 1965 originálně zaznamenal sám autor Miki Ryvola, šerif T. O. Zlatý klíč a člen trampské skupiny Hoboes

přišla tradiční trampská píseň zcela mimo jejich vnímání současného světa, a tak se prosadila tzv. moderní trampská píseň. V Liberci působil od roku 1959 Kapitán Kid, který pořádal v hostinci U Opic, kde bydlel, pravidelná setkání, kam zval své kamarády a kam na začátku šedesátých let přijížděli i jeho pražští přátelé Kristák, Waldemar Matuška a Eva Pilarová. Z poloviny šedesátých let jsou dodnes oblíbené písně inspirované Jizerskými horami – *Island* Wabiho Ryvoly a *Trail TO Island* jeho bratra Mikiho.

V dalších desetiletích trampských kapel na Liberecku a Jablonecku existovalo vždy jen porskroynu ve srovnání s Prahou, Brnem, Pardubicemi, Českými Budějovicemi. Většinou šlo o soubory složené z osadníků, které byly prezentovány na potlaších, hospodských slezinách, soukromých akcích atd. Pouze některé z nich vystupovaly na veřejnosti, soutěžily na Portách nebo byly zvány

na další festivaly v zemi. Stávalo se, že se původně trampští hudebníci postupně přeorientovali na jiné žánry, na country, bluegrass, folk, trampfolk, folkrock. Zvláště na Jablonecku pak převládaly hudební skupiny, jejichž členové vzešli z podhoubí trampingu, ale tíhli hlavně k americké country a bluegrassu, až se Jablonci přezdívalo Český Nashville. K nejznámějším takovým kapelám patřily Volupsije, Pětačtyřicítky, Farmáři, Jizerská protěž (dnes Country Sisters), V modrém stínu, Samorosti, Šance, Modrotisk.

I na Liberecku vznikaly country skupiny, ale více se hrál folk. V září 1982 bylo otevřeno v Barviřské ulici tzv. Experimentální studio a tento klub byl z větší části dramaturgicky zaměřen právě na folkovou hudbu. Jedním z prvních pořadů byl uváděn trampský komponovaný pořad Copánek, kde trampská písnička nemohla chybět. Jistou reakcí na absenci trampských kapel v oblasti pak bylo založení ryze trampského festivalu Jizerská nota, jehož první ročník se konal v říjnu 1981 v Lesní restauraci ve Ferdinandově a následně v hejnickém hotelu Perun. Nota se stávala také pro místní trampské kapely příležitostí zahrát si před až tisícovým publikem.

V první polovině sedmdesátých let se na Liberecku více prosadila kapela Drnkači (T. O. Šne-ci), ve druhé pak ryze dívčí skupina Tulačky. Od začátku osmdesátých let se věnovaly trampské písničce kapely Floky a o něco později Sešlost (T. O. Z mlžných hor), Borovice, Větrno (T. O. Z lesů). V letech 1988–90 pořádalo Větrno v Experimentálním studiu měsíční pořady *Tóny cest a cestý not* – na pravidelně vyprodaných večerech vystupovaly známé trampské kapely z celých Čech. V roce 1990 zvítězilo Větrno na krajské Portě a dostalo pozvánku na celostátní finále Porty do Plzně. Od devadesátých letch hrály trampskou píseň skupiny Žabáci, Chariot, Jemeha (T. O. Green hill), Spolktrio (T. O. Severní vítr).

Trampští autoři, většinou sami hráči ve skupinách, vkládali do textů písniček místní realie, tedy nechali se inspirovat přírodou a krajinou Jizerských hor, např. Milena Merhautová (*Jizerská sova*), Trhánek – Petr Peukert (*Velkej chlap*), Děčko – Pavel Vinklát (*Kam chce zapadat slunce*), Fox – Marcel Štěpánek (*Velká Jizera*), Šmudla – Spolktrio (*Z ohně dým*), Havran – Martin Novák (*Cesta na Ox-Bow*). V osmdesátých letech začaly vedle tradičních trampských témat více pronikat náměty společenské, sociální a ekologické.

V současnosti si jizerskohorští trampové muzicírují u ohňů, ve vlcích nebo na četných muzikantských slezinách ve všech možných hospůdkách, kde se však často hraje jakási žánrová všehochuť. Trampská písnička je přesto dál živá a nové písně stále přicházejí na svět, i když v nadměrné produkci všech možných písní se obtížně prosazují.

Trampské zvyky, symboly a rituály

Pavel Děčko Vinklát

Již od počátků hnutí vytvářeli trampští průkopníci vlastní symboliku, rituály, pravidla, zákony. Některé se přejímaly od skautů a woodcrafterů, nové vznikaly děním na osadách a vandrech. Tyto zvyklosti postupně přebírali od zkušenějších trampů mladší a byly přenášeny do celé trampské komunity napříč Českem a Slovenskem.

Jedním ze základních zvyků trampů je pozdrav Ahoj!, převzatý od námořníků i vodáků, a podání ruky se zalomením palce – přechod od stisku ruky k sevření palců. Nenacvičený pohyb zvláště začátečníky a neznalé může zaskočit. K pozdravu rukou se automaticky vyslovují přezdívký, což při setkávání s vícero trampy přináší problém s jejich zapamatováním. Proto není hanbou, později se na přezdívkou zeptat.

Tramping stojí především na pilíři kamarádství, a tak se předpokládá, že se setkání bude odehrávat v přátelské atmosféře se vším, co k tomu patří. Tedy nabídnutím kávy, čaje či jiného nápoje, jídla, tabáku do dýmky, nádobí na vaření nebo pomoci s balením usárny či při stavbě přístřešku. Ne zcela ojedinělou praxí je na nádraží nabídka společného vandru, jindy přisednutí ke stolu či pozvání k ohni nebo do srubu. Tyto první kontakty pak mnohdy vedou k opakování, trvalému kamarádství i ke vzniku osady.

Vedle trampů-samotářů bez příslušnosti docházelo již od začátků trampského hnutí ke sdružování kamarádů a zakládání osad. Osadu tvoří již dva trampové a jejich maximální počet není limitován, takže fungují i osady s dvaceti a více členy. Trampská osada si většinou nachází své místo pro osadní kemp, kde se táboří, staví stany, přístřešky z celt i chaty. Na kempu nikdy nechybělo ohniště s totemem a třeba i plácek na sport a hry. Existují i *osady na cestách* bez stálého kempu, které si na své výroční ohně *fleky* půjčují.

Když se kamarádi rozhodli založit osadu, došlo na vymýšlení názvu, jednoslovného či souloví, často v angličtině. Následovalo vytvoření domovenky se symbolikou dané lokality, zvířete, indiána, hvězdy, hory, rostliny... nošené na levém

rukávu košile či bundy. Rovněž vlajka náležela k ochraňovaným atributům každé osady. Vozila se na velké vandry a potlachy (slovo *potlach* vychází z indiánského výrazu *potlač*, což byla společenská událost, a zároveň vyjadřuje obrat *tlachat*, tj. povídat si), vztyčovala se při zapalování ohně a vzdávala se jí čest. Na osadních ohních nechyběl zpěv osadní hymny, kterou si často osadníci sami složili.

Základním symbolem trampingu je znak lesní moudrosti převzatý od woodcrafterů, který tvoří bílý kruh s modrými rohy, přičemž bílá barva vyjadřuje čistotu ideálu a modré bizoní rohy blankytné nebe. Tento znak se hojně využíval na domovenky, vlajky, placky, camrátky, přívěsky a také se umísťoval do vrcholu totemu.

V případě domovenek, vlajek, zvaldel a podobně se tvořivost trampů skutečně rozlétla na všechny strany. Vzniklo nepřeberné množství základních tvarů domovenek i vlajek odvozených od erbů, městských znaků či domovních znamení, ale také barevností výšivek, kreseb, druhů písma

† Domovenka trampky Ušy (soukromý archiv Pavla D. Vinklát)

